
Античен черноморски полис (дн. гр. Созопол).

Според Псевдо-Скимнос [728-731] А. е създадена 50 години преди началото на царуването на персийския цар Кир (640-600 г. пр. Хр.). Елиан [VH, III, 17] обаче твърди, че неин основател е известният милетски натурфилософ Анаксимандър. Следователно, според този източник, основаването на А. следва да се датира ок. средата на VI в. пр. Хр., Плиний Стари [IV, 11, 5] споменава, че А. по-рано се нарича Антея, а от данните на Стефан Византийски се разбира, че Антея Понтийска е основана от милетски и от фокейски колонисти. Пак според Стефан Византийски А. основават милетци и родосци. Комбинираният анализ на тези сведения показва, че към последните десетилетия на VII в. пр. Хр. в района на дн. Созополски залив се появяват две селища, чрез обединяването на които Анаксимандър основава А. и тя получава статут на град-държава. Наличието на разнородни елински елементи в А. се потвърждава от данните на Аристотел [Ath. Pol. 1303a, 36] за размирици в града, породени изглежда не толкова от противоречията между милетци, родосци и фокейци, колкото от социално-икономическото неравенство между първичните и вторичните колонисти.

Древната топография на А. все още не е ясна, тъй като под влияние на самостоятелните колебания на черноморското ниво и тези на сушата и шелфа бреговата ивица мени значително своите очертания. Подводните археолого-геоморфоложки наблюдения показват, че дн. Созополски п-в е имал значително по-голяма площ. През енеолитната епоха (V хил. пр. Хр.) по тогавашната брегова ивица (вер. естествено езеро или изобилни извори) възниква праисторическо селище, чиито следи са открити при драгажни работи на 6 - 8 м дълбочина спрямо съвременното ниво. Към края на енеолита селището е залято от покачващите се черноморски води и прекратява своето съществуване.

При последвалите засушаване и спадане на нивото през ранната **бронзова епоха** на брега отново възниква селище. Съдбата му през средната бронзова епоха не е ясна, но през късната бронзова епоха тук отново има селище, чиито следи се откриват под водата. Благодарение на т. нар. фанагорийска регресия (издигане на морското дъно) елинските колонисти от VII-VI в. пр. Хр. заварват най-ниското черноморско ниво и най-големия по площ полуостров. Започналото някъде към IV в. пр. н. е: покачване на черноморското ниво и постоянното потъване на сушата довежда до намаляване на територията на селището. Около IV-III в. пр. Хр. черноморските води изглежда вече заливат ранния **некропол** на А., находки от който са извадени при подводни дейности. Изчезват под водата и естествените водоизточници и аполонийци са принудени да захранват градския водопровод чрез няколко километрови глинени тръби и каптиране на водата от района на дн. местност Каваците.

Намерените под вода пристанищни или укрепителни брегозащитни съоръжения между

бившата Мигалка (зона около шамандура с мигаща светлина) и о. Кирик са изградени след IV-III в. пр. Хр. Изграждането на А. е предопределено от подходящите за тогавашното земеделие територии, богатите полиметални находища в обл. Меден рид и възможности за активен риболов в непосредствена близост с един от най-добре защитените заливи по Западното крайбрежие. Подводните проучвания показват, че още в доколонизационния период съществуват две пристанищни акватории - едната между Созополския п-в и о. Св. Иван, а другата - покрай бреговата ивица при дн. о. Кирик, тогава неразделна част от сушата. Както личи от Анонимния периплус (моряшки наричаник) [Anon. PPE 85], аполонийци имат две пристанища.

Възникването на А. вероятно е съпътствано от установяването на двустранни взаимноизгодни икономически и политически взаимоотношения с околното тракийско население (което според Херодот, принадлежи на племето **скирмиади**), а по-късно и с Одриското царство. Тук се срещат не два враждебни етноса, а се развиват контакти и взаимоотношения (често наистина противоречиви) между две различни по характера на социално-икономическото и на политическото си устройство антични култури. Изглежда, с разрешението на своите тракийски съюзници, през V в. пр. Хр. А. вече владее отделни части на Черноморското крайбрежие от **Анхиало** на север до нос Тинеада на юг.

През V - първата половина на IV в. пр. Хр., благодарение на активната експлоатация на странджанските метални находища, транзитната морска и вътрешна търговия и богатия улов на риба, А. преживява години на разцвет. Предполага се, че именно тя първа от черноморските градове започва да сече сребърни монети, върху които неизменно фигурира своеобразната емблема на града - двурога котва, комбинирана често с фигурата на рак (т. нар. астак).

Най-вероятно производство на А. са т. нар. оловни щокове (котви) с П-образен жлеб, открити в почти всички проучвани пристанища на Западното Черноморие. За развитието на металургията и на стоково-паричните отношения свидетелствуват т. нар. медни стрели монети, сечени основно през VI в. пр. Хр. Върху някои от тях е поставен знакът А, който може да се тълкува като *Аполония*, но по-вероятно показва, че първоначално тези отливки са били посветителни дарове в чест на **Аполон** Стрелец, популярен в милетските колонии поради влиянието на специфичния култ към Аполон, изповядван в милетското светилище в Дидима (Западна **Мала Азия**). Постепенно от посветителни дарове те се превръщат в монетно средство, посрещано добре и от тракийското население.

Икономическият подем на А. се документира и от многобройните находки на аполонийски монети както от вътрешността на древна Тракия, така и от добруджанското Черноморие, където тези монети успешно конкурират емисиите на **Истрия**. Един надгробен надпис от IV в. пр. Хр. (от с. Ветрен, Пазарджишко) показва, че А. установява добри политически и икономически отношения с **Атина** - според някои четения, нейното име присъства и в атинските данъчни списъци наред с другите

членове на Първия атински морски съюз.

Замогването на аполонийци е толкова голямо, че през V в. пр. Хр. те поставят в светилището на Аполон Иатрос (Лечител) на о. Св. Иван 13-метрова медна статуя на Аполон Стрелец, дело на скулптура Каламис (позната днес само от изображенията върху аполонийските монети, тъй като през 72 г. пр. Хр. тя е откарана от **Лукул** в Рим, където, изглажда, е претопена). Вероятно през V в. пр. Хр. окончателно са изградени театърът, агората (градският площад), гимназионът, храмът на **Дионис** и други обществени постройки.

През 338 г. пр. Хр. А. е посредник при преговорите между скитския цар **Атей** и **Филип II Македонски** [Just. X, 2]. През елинистическата епоха А. поддържа активни връзки с тракийските **държавни организации** и с големите градски центрове. Някъде към средата на III в. пр. Хр. градът сключва съюз с **Антиох II** (262-246 г. пр. Хр.). В А. пребивава и тракийският династ **Раскупорис**, син на **Котис**. Декрет от Истрия свидетелства за война с **Месамбрия**, която към началото на II в. пр. Хр. превзема с щурм Анхиало. Превзет и осквернен е и храмът на Аполон. На помощ на А. пристига ескадра от Истрия, командвана от Хексагор, която разгромява месамбрийския флот и освобождава Анхиало.

През първата половина на I в. пр. Хр. А. застава на страната на **Митридат VI Евпатор** в двубоя му с Рим. В града е настанен гарнизон, командван от Епитниханон. През 72 г. пр. Хр. Лукул превзема А., която е разрушена и опожарена. По-късно тракиецът **Меток**, син на Терул, възстановява със свои средства крепостните стени, обществените постройки и храма на Аполон.

През римската епоха А. влиза в **западнопонтийския койнон** и сече монети докъм 14 г.

Приемането на християнството в Римската империя и преместването на столицата в **Константинопол** се отразява благоприятно на А. Градът е преименуван в Созополис (Спасен град), тъй като в християнските представи Аполон се свързва със Сатанаил. Това преименуване е отразено в едно решение на Никейския събор от 431 г., подписано от Анастасий I - епископ на **Деултум** и на Созопол, както в анонимния периплус на **Понтос Еуксейнос**.

Около 378 г. градът е разрушен от **готите**. През 513 г., когато отново е силно укрепен, той служи за база на **Виталиан** в борбата му срещу император **Анастасий I**. През 680 г. епископът на Созопол в Тракия Петър взема участие в Шестия Вселенски събор.

Атанас Орачев